

YIĞIN

SAYI: 2 — 15 Ekim - 1946
Fiyatı: 25 kuruş

BU YAYIN/BELGE
TARİH VAKFI'na
ORHAN SİLİER
TARAFINDAN BAĞIŞLANMIŞTIR

**Veremle mücadele
bir ferd işi değil
bir devlet işidir**

Dr. Sabire DOSDOĞRU

Dram Sanatı

Prof. SAFFET

**Yunus mu yalan
söylüyor oratoryo mu?**

Abdülkâki GÖLPINARLI

Bizim sokak

Cevdet Kudret SOLOK

Şarlo ve Demokrasi

Arsalan KAYNARDAĞ

VEREM

SAYI: 2 — 15 Ekim - 1946
Fiyatı: 25 kuruş

**Veremle mücadele
bir ferd işi değil
bir devlet işidir**

Dr. Sabire DOSDOĞRU

Dram Sanatı

Prof. SAFFET

**Yunus mu yalan
söylüyor oratoryo mu?**

Abdülbâki GÖLPINARLI

Bizim sokak

Cevdet Kudret SOLOK

Şarlo ve Demokrasi

Arslan KAYNARDAĞ

VEREM

Dünyadan Haber

Herbert Wells'in Ölümü

AJANSLAR İngiliz romancısı Herbert Wells'in öldüğünü haber verdiler. En muhafazakâr memleketlerden birinde ileriye, insanların geniş saadetine doğru giden hareketlerin daima sadık müdafaacılarından olan böyle bir adamın ölümünü demokrasi için kayıp sayıyoruz. Son dakikalarına kadar İngiliz emperyalizminin en acı tenkitçilerinden oldu. İkinci cephenin bir an evvel açılarak diğer cephelerin yardımına koşulması için bir çok yazılar yazdı. 1943 de İngiliz faşist liderlerinden Oswald Mosley'in serbest bırakılması üzerine Tribune dergisinde Çörçil'e karşı sert bir yazı yazarak onu istifaya davet etmiştir.

Wells'i çoğumuz muazzam muhayyalesinin yarattığı romanlarından tanırız. O hunlarda asrımızın hasretlerini ifadede çok muvaffak olmuştur. Pedagoji, felsefe, müsbet ilimlerle de meşgul olduğu için eserlerinin sağlam yapıtına daima bunların tesirini görmek kabildir. Ayrıca müsbet ilimler, felsefe ve tarihe ait eserleri de vardır. Bu arada cihan tarihinin Ana Hatları türkçeye çevrilmiştir. İnandığı ileri fikirleri eserlerine bir tez olarak koyarak telkinlerde bulunuyordu. Ölümüyle dünya pek muhtaç olduğu namuslu kimselerin birisinden daha ayrılmiş oluyor.

Dünya Üniversiteliler Kongresi

DÜNYA Üniversitelileri kongresi 18 Ağustos'ta çalışmalarına son vermiştir. Kongre son oturumunda Prada'da çıkmak üzere bir aylık dergi yayınlamayı karar altına almıştır. Dergi Fransızca, Rusca, İngilizce, ve Çekçe olarak hazırlanacaktır.

YIĞIN

Her ayın 1 inde ve 15 inde çıkar fikir ve sanat mecmuasıdır. Yıllık aboneliği (600) kuruş, altı aylık (300) kuruştur. Öğretmen ve öğrenciler için bu fiyatlar 500 ve 250 kuruştur. Basılmayan yazılar geri verilmez. Muhabere adresi: Posta Kutusu (1600) Galata - İstanbul - Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: Âdil Yağcı. Basıldığı yer : F - K Basımevi

İstanbul

Romanyada Tercüme Faaliyeti

ISTILA dan kurtulalı bir seneyi geçiyor. Bu zaman içinde Romanyada her sahada yeni bir faaliyet başlamıştır. Bilhassa geniş bir teşme çalışması göze çarpıyor ki, burada bundan bahsedeceğiz.

Son günlerde muhtelif milletlerden çevrilen eserlerin mühimlerini bildiriyoruz. Walt Witman . ot yap, rakları; Eug. O'Neill " Elektra laşarı keder ", Erskine Caldwell : " Tütün Yolu "; J. Stenbeck, Gazap Üzümleri, sonsuz mücadele, Kenar Mahalle; Sincalairs Lewis: Canavar; A. Huxley: İki veya üç iyilik; İlya Ehrenburg Hatırla. Almanyada Parisin sukutu; Aragon: Fransızların büyüklük ve zaafı; Roger Martin du Gard: Les Thibault; Saint Exupery: İnsanların Toprağı; Marcel Prenant: Darwin; Marcel Ollivier: Spartacus; I. Perrin : Atomlar.

Bunlardan başka Romanya tabileri bir çok eserleri Fransızca olarak basmaya hazırlanıyorlar. Fransa ile alışveriş inkânları henüz düzelmediğinden halkın kitap ihtiyacı böylelikle karşılanacaktır.

Bu hummalı ve özlü tercüme çalışması Maarif Vekillliğimize ve kitapçılarımıza basacakları kitapları seçerken örnek olacak bir seviyededir.

Filim Festivali

FRANSA'nın Cannes şehrinde enternasyonal film festivali açılmış bulunuyor. İştirak eden on dokuz millet üç haftalık bir zamanda en güzel filimlerini teşhir edeceklerdir. Festivalin mükemmel ceryan edebilmesi ve tamamen anti-faşist bir karakter göstermesi için Fransız hükümet makamları bilfiil alaka göstermektedirler. Festivalin sonunda en iyi artistlere, sahne vazolarına, filim müzisyenlerine ve rejisörlere bir jüri tarafından tâyin edilen mükâfat verilecektir. Festivalde yerli filimleriyle katılan devletlerin isimlerini bildiriyoruz: Arjantin, Danimarka, Amerika Birleşik devletleri, İngiltere, İtalya, Meksika, Portekiz, İsveç, Çekoslovakya, Romanya, Sovyet Rusya, Belçika, Kanada, Norveç, İsviçre ve Fransa.

Yukarıda saydığımız isimler arasında Türkiyeyi de görmek isterdik.

Festivalde mükâfat kazanan filimlerin, artistlerin, müzik parçalarının isimlerini gelecek sayımızda bildireceğiz.

Paul Nizan

Harpden önce Fransız romanının halkçı temayülleri Pierre Hamp, Roger Martin du Gard, Eugene Dabit ve Aragon gibi muharrirler yanında Paul Nizan'ı da bir ad olarak ortaya koymuştu. Kendisinden çok şeyler umulduğu sırada harp onu aramızdan aldı. 1940 da Normandie'de kumanda ettiği kıtasının başında çarpışırken ölmüştür.

Ölümüne kadar demokrasinin en dinamik bir savaşçısı oldu. Hele İspanya iç harbi günlerinde faşistler aleyhine söylediği her nutuk, Cumhuriyetçi İspanya için yeni bir kuvvet oluyordu. Genç olduğu halde birçok eserler verebilmiştir. Aden Arabie adındaki romanı Goncourt mükâfatını kazanmıştır. İnkılâpçı ve ileri temayüllü gazete ve mecmualarda yazdığı bütün yazıları topladı. Eserlerinde, istihsal enerjisinin uğulduyan atmosferini bütün genişliğiyle buluyoruz.

Conspiration en mühim eseridir. Bekçi köpekleri romandan ziyade bir takım münevverlerin hicvidir.

Antoine Bloiye romanında demiryolu işçisini titizlikle tetkik ederken edebi dehasını göstermekten de geri kalmamıştır. Eserleri arasında bir de Dabit'ye Tazim kitabını sayabiliriz.

Pariste 'Ecole Normale'i bitirdikten sonra klasik öğretimin faydalı olmadığına kani olarak ileri muhitlere devama başladı.

Harp çıkmıştı, o, bu harbin halkçı karakterini herkesden önce görenlerdendir. Cepheye giderken «bu harp zalimlere karşı hürriyetin zaferiyle nihayetlenecektir» diyordu. Fakat zaferi göremedi.

Atatürk İnkılâbı ve Tarikatlerin Kaldırılışı

Mısırdan sonra Suriyede de tarikatların kaldırıldığını Marseilla-isede Rober tSaladin'in bir yazısından öğreniyoruz (Sayı 104,21-Ağustos-1946) bu suretle tarikatlar, Türkiye'den itibaren Afrika müstesna, bütün şark ülkelerinde tarihe karışmış bulunmaktadır.

Müslümanlık, inanıştı ve taurıya yakınlıkta dereceler kabul ederse de Kur'anda felsefi delil ve düşünceler yoktur.

Fakat sınırlar geniş lediçe bir yunan Hint-İran, öbür yandan Roma Bizans ces rleriyle bir dia felsefesi olmuş, mezheplerle birer düşünce sistemi kurulmuş, aynı zamanda istisadi şartlar, Hint ve Yunan felsefesindeki mistik telâkkilerin yayılmasına sebep olmuştur. Bu suretle tasavvuf, bazı yerlerde zahitlik halinde sistemleşirken yer yer de eski Türk şamanizminden, Mazdeizimden, Maniheizimden, hattâ Mezdek ve Babek mezheplerinden unsurlar almış, inanış bakımından pek az farklarla aşırı Alevi-Batını zümreler halinde sistemleşmiştir. Bunlar müslümanlıktaki mümin, kâfir aykırılığını ve zahiri hükümleri kaldırarak insanıyetçi bir görüşü benimsemiş, Yeni eflâtuncuların mistik "vahdeti vücudiyle İsmaililerin yaydıkları eski Yunan felsefesinin müslümanlaşmış şeklienden başka bir şey olmayan Hukema mesleki de yüksek bilgi sahibi sofilere geniş bir tesirde bulunmuştur.

Böylece iki çeşit tarikatlar topluluğu meydana gelmiştir: 1) Tanrı adlarını anarak hakikate ulaşacaklarına inanan ve kendilerinden olmyanlardan külahları elbiseleriyle ayrılan, daha ziyade zahitçe hareket eden sofiler, 2) Her türlü kayıtlardan kurtulmayı esas tutan ve ancak aşk ve cezbeyi (extase) kabul eden aşırı vahdeti vücutcular.

Kaadiri ve rufai gibi ilk kuruluşlarında tamamen sünni olan tarikatlar İran ve Anadolu'da batını zümrelerin tesiri altında mahiyetlerini kaybetmişler, böylece Nakşilerin halidi kolundan başka hemen hepsi Alevileşmiştir. Hele rumeli rufailerini, tamamen beктаşilemişlerdir.

Türkiyede sosyal hayatta beктаşi ve mevlevilerle sanradan hamzavi adını alan bayrami melâ milerinin sürekli bir tesiri olmuştur. Bektaşiliğin kökü ve kaynağı olan babailer, daha XIII. üncü yüz yılda Anadoluda büyük bir

çoğunluk kazanmışlar, köylü ve göçebe Türkmenlere dayanarak Selçuk imparatorluguna karşı büyük bir halk isyanı meydana getirmişlerdi. Temelleri sarsılan İmparatorluğu üç yıl bunaltan bu isyandan sonra XV. inci yüz yıl da Bedreddin, daha açık bir prensiple ortaya atılmıştı. XVI. ncı asırda beктаşilerin kalender çelebi isyanının sonra tarihe bu kadar geniş ve hedefli bir halk hareketi görülüyorsa da softa isyanlarından başka isyanlarını hele celali isyanlarının çoğunda batını inanışın büyük bir tesir, olduğu muhakkaktır. Mevleviler hiçbir vakit böyle bir harekette bulunmamakla beraber çok sıkı disiplinlerle kitle arasında tamamiyle ayrı bir topluluk halinde devam etmişlerdir.

Hamzavilerse fütüvvet yolunun, yâni ahıların teşkilâtına vâris olarak aralarında Bedreddinin fikirlerini tahakkuk ettirmişler, hükümetin bir çok imha hareketlerine rağmen son devirlere kadar özlü bir kardeş hayatı sürebilmişlerdir. Din, rakıs, ve müziği, hattâ şiiri haram sayarken bütün bunları ibadet sayan, halk ve divan edebiyatında özel bir çeşit yaratan tarikatlar, XVII inci yüz yılından itibaren çökmiye dalkavuklar yeliştirmeye başlamışlar, kuruldukları devirlerde ileri fikirlere insanıyetçi birer topluluk yeri olan tekkeler, işsizlere geçim ocağı, ahlâksızlara redaet yatağı haline gelmişti. Böylece müsabet düşünce devresinde tarikaşlar, lüzumsuz olmakla kalmamış, muzır bir müessese olmuştur.

Atatürk medreselerden sonra tarikatları da kaldırmakla büyük bir isabet göstermiştir.

Kitaplar

Siyasî Partiler

Fikir hayatımız uzun zaman danberi hasretini çektiği çesitten bir kitaba kavuştu. Ni-yazi Berkes'in " Siyasî Partiler " kitabını son senelerin kültür hayatında büyük bir hâdise olarak kabul ediyoruz. Son harp insanların zararını gördüğü peşin fikirlerden çoğunu tasfiye etti; rehberin, rehberliğin, beliren iki taraftan hangisinde olduğunu göstermeğe yardım etti. Memleketimizin de demokrasi tecrübelerine giriştiği bir anda böyle bir kitabın neşri bizim için ekme kâdardır, su kadar kıymetlidir.

Fakat, hemen şunu söyleyelim. ki bu yazıya, kitabın politika ile ilgili bir tanıtmasını yapacak değiliz; onun içtimai ve kültürel değerini belirteceğiz. Yurt ve Dünya yayınları sosyal problemler serisinin üçüncüsü olan eserde seçilen dört büyük devletin siyasî partileri anlatılmaktadır. Kitabın ilk bölümü, siyasî parti nedir, sualine cevap veriyor. Edebiyat ve felsefeden uzak müsabet bir tahlilin elde ettiği târif şudur: "Modern mânasıyle parti bir camianın işlerini yürütmek meselesinde ortaya çıkan ve bir takım menfaatlere dayanan görüşlerin hangisinin üstün geleceğini tayin etmek üzere halkı hakem olarak kabul eden ve çoğunluk hangi tarafı tutarsa iktidarı ona bırakan zümrelerdir.

Partilerinin gelişmesi kitapta ilk olarak ele alınan İngiltere, tarihin bir devrinde diğer milletlere idaresiyle örnek olmuştu. Krala karşı, derebeylere, hak arayan *Magne Charta*, nihayet işçi sınıfına hak isteyen *Peoples Charter*'i zikrettikten sonra, *Tory*, *Wig* (yâni muhafazakâr, liberal) zıddiyetinin tarih boyunca durumu anlatılıyor. *Trade - union*'ların (yâni İngiliz sendikalarının) nasıl teşekkül ettiğini öğreniyoruz. İşçi partisi hakkında: kuvvetli olduğu zamanların (Sonu 10 uncu sayfada)

Cahit Saffet İrgat
Rüzgârlarım
Konuşuyor

— Şiirler —

Okuyunuz

TOPRAĞI BOL OLSUN!

YENİ ADAM dergisinin, on üç yıl neşriyatına devam ettikten sonra faaliyetini tatil ettiğini teessürle öğrendik. Memleketimiz için oldukça uzun bir mazi demek olan bu on üç yıl içinde

dergi çok değişik bir karakterler manzumesi göstermiştir. İleri bir kültür anlayışıyle şerefli sayılmakta tereddüt edilmeyecek günler idrak eden Yeni Adam, zaman zaman bu günlere aksi istikamette bocalamalar geçirmiştir. Cumhuriyetin onuncu yılında "Ülkümüz demokrasi ve cumhuriyet için çalışmaktır," prolasıyla çıktığı ilk günlerde Batı kültür dünyasına açılan biricik pencere olmuştu. Bu karakterine ancak bir yıl ısrarla devam eden gazete, o'uyucu sayısını artırmak maksadiyle yazılarını vülgarize etmek mecburiyetini hissetmiş ve bu sıralarda tavukçuluktan bergsonizme kadar değişik mevzular üzerinde küçümsenmeyecek bir neşriyat yapmıştır. 1936 yıllarında derginin neşriyatında bir kalkışma başlamıştır. "İrk davası batıldır, milliyet davası haklıdır," prensibiyle kendi fikir istikametini çizmiş bulunan Baltacıoğlu, bu yıllar içinde daha ileri bir kültür dünyasına geçmek istidadını göstermiş ve bu, onu, "Niçin anti-faşistim?" adlı meşhur makalesini yazmaya götürmüştür. 1936 1937 1938 yılları Yeni Adam'ın tarihçesinde aydınlık bir yapardır. Memlekette reaksiyoner elemanların şahlandıkları ve "demokratın, anti faşistin," demenin bir cesarete mütevakkıf olduğu günlerde Yeni Adam, etrafına toplanan namuslu münevverlerle demokrasi ve cumhuriyet yolunda vaadettiği vazifeyi hakkıyla başarmaya çalışıyordu. Fakat, iktibas ettiği bazı ecnebi kariyatürleri ve yazılarından birkaç fazla taşkın addedildiğinden uzunca bir müddet kapatıldı. Bu tatil onun inkılâpçı zihniyetine iyi bir darbe oldu. Uzun bir sükûttan sonra tekrar çıkmaya başlayan Yeni Adam artık siyasi haklarını kaybetmiş bulunuyordu. Fakat ileri ruhunu terkedeceğine dair henüz ortada bir emare yoktu. Fakat inkılâpçı karakteri gittikçe daha zayıfladı ve yok oldu. Bu devirde Baltacıoğlu'nun, vefakâr eski dostlarından ayrılmak imkânları aradığını ve arkadaş bıraktığı şerefli maziye kâbuslu bir ruya addettiğini teessürle gördük. İleri fikirli elemanlarını birer vesile icadedip atlatan Baltacıoğlu işi, yıllarca bir bayrak gibi dalgalandırdığı "Ülkümüz Demokrasi ve cumhuriyet için çalışmaktır," aforizmasını gazetesinden atacak kadar ileri götürdü. Artık Yeni Adam için, Baltacıoğlu'nun yalnız kendi meziyet ve üstünlüklerinden bahseden ve küçük bir hayranlar gurupunu etrafına toplıyan devri başlamıştır. Sübjektif hükümlerle beslediği ve "Türke Doğru," umumi başlığı altında topladığı birtakım yazıları muhitten ciddi bir aksülâmel değil ancak bir is-tihza toplamıştır. Kuş lokumu, Aşure, Alaturka hamam ve Maraş papucu... üzerine yapılan methiyeler yalnız arkadaşlarını değil okuyucularını da dağıtmaya başlamıştır. Bir zamanlar, "Yeni eskiyi değiştire değiştire değil, yeniyi araya araya bulabilir," diyerek herşeyin en ilerisini arayan Baltacıoğlu, hudutları belirsiz bir gelenekçilik peşine düşerek etrafını öyalamiya başlamıştır.

Bu eski rektör, fikir hayatımıza çok müsbet tesirleri olan bu üniversite profesörü tekrar profesörlüğüne kavuşunca, etrafta, mücadeleci şahsiyetini bıraktığı zehabini uyandırmış, hattâ, bütün

bu mücadelelerin tekrar eski mevkiini elde etmeye bir basamak olarak yapılmış olduğu kanaatini vermiştir. Silik bir şekilde neşriyatına devam eden Yeni Adam'ın varlığı ile yokluğu arasında bir fark kalmamıştır. Fakat memleketimizde de gelişimiye başlayan demokrasi anlayışıyle tezat haline düşen, bu son neşriyatı tevîl maksadiyle birtakım sathî yenilikler yapmak zarureti hissedilmiştir. "Türke Doğru," tezi en iyi materyellerin bile indî hüküm ve tefsirlerle insanı, çıkmazlara sürükleyebileceğinin güzel bir delilidir. Burada ele alınan gelenekçilik, her devir için ileri hamlelere bir enerji kaynağı olmaktan ziyade reaksiyoner mukavemetlere bir dayanak vazifesi görmüştür. "Türke Doğru," tezi, acemi bir taktikle yerini "Batiya Doğru," ya terk etmiştir. Durkheim sosyolojisinin memleketimizde en kuvvetli bir taraftarı olmakla tanınan sayın profesör yavaş yavaş eklektik bir karmakarışıklık içinde fikri şahsiyetinin safiyetini kaybetmiş, ve kendisini, günün hâkim ceryanlarına kaplı ve bu yüzden her an renk değiştiren bir bukaledon tavrı taktıkmıştır. Ne çare ki, "Batiya Doğru," tezi de Yeni Adam'ın canlanmasına yarıyacak bir serum olmaktan uzak kalmıştı. Zira öz aynı kaldıkça, sathî üzerinde yapılan demagojik değişiklikler hiçbir şey ifade edemezler. Son aylar içinde Yeni Adam, yeniden siyasi yazmak imkânlarını elde etmiştir. Fakat bu, onun büsbütün rağbetsizliğe düşmesine katî bir sebep olmuştur. Kıymetli elemanlarının hemen hepsini kaybeden ve politik olgunluk bir yana, esaslı bir lise kültüründen mahrum birkaç acemi yazıcının yardımına muhtaç bir halde bulunan Yeni Adam gün geçtikçe zarar eder bir mevkie düşmüştür. Öyleki, neşriyatını tatil etmeden birkaç hafta önce, bütün geliri, bazı makamların temin ettikleri birkaç yüz aboneye inhisar ediyordu...

Bütün bunlara rağmen, Yeni Adam'ın kapanışı içimizde bir acı uyandırmaktan geri kalmadı. Nasıl uyandırmamasın ki iyi günlerinde, memleketin kıymetli şahsiyetlerinin yardımını temin ederek, bizim fikir ve ruh gıdamız olmuş, ve birçok gençleri, himayesi altına alarak yetişmelerine, ilk şöretlerini yapmalarına zemin hazırlamıştır. Toprağı bol olsun.

Hürriyet, hürriyet!

Fatay'ın Ziya Gökalp'a ait bir hitrası: "Rahmetli Ziya Gökalp, ittihat - Terakki cemiyetinin umumi merkez âzasından idi. Geçen dünya harbinde bir gün [Büyükada'da bir piknikte bulun-

nanlar, kendisinin çamlıktan:

Hürriyet... hürriyet diye bağırıldığını duyarlar.

İttihat - ve - Terakki umumi merkez âzasının sıkıyönetim devrinde bağıra bağıra hürriyet arayışı herkesin tuhafına gider. İçlerinden bir kısmına biraz da şüphelenme gelir. Halbuki hürriyet, rahmetlinin kızının adı idi,

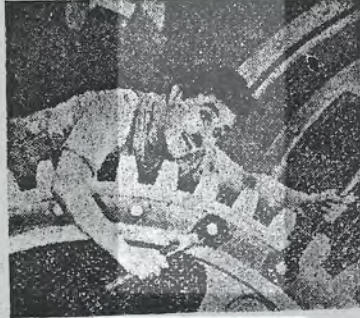
ŞARLO'nun yeri Demokrasi cephelerinin ön safındadır

Arslan Kaynardağ

Kütüphane dolusu ciltlerden daha çok, Şarlo'nun filimleri zamanımızı gelecek nesillere anlatacaktır. Şarlo yirminci asrın ilk yarısının en büyük mümessilleri arasında bulunuyor. Alelade bir müzik-hol artisti iken büyük tereddütlerden sonra 1913'de sinema sahasında çalışmaya başladı. Lumière kardeşlerin insanlığa hediye ettikleri bu yeni temaşa türü o zaman henüz sırf teccüs yüzünden halk kitlelerinin ilgisini çeken bir eğlence nev'inden başka bir şey değildi. Seneler ilerledi; bazı sinema züppeleri tamamiyle basit mánaları haiz olan şiir, piyes, hikâye halinde denemelerle Şarlo'ya müracaata başladılar. Onunla beraber bayrak açmak isteyen ekspresyonistler, dadaistler, sürrealistler vardı. Hattâ bir Alman ekspresyonistinin ifadesine göre Şarlo uzun ve meşakkatli çalışmalardan sonra bastonunu kullanmaya karar vermiş ve bu sayede insanlara bugünkü dünyanın mevcut sınırları dışında bir yol göstermek istemiştir. Elie Faure da bir yazısında Şarlo hakkında şöyle yazıyordu. «Ayaklar ile kendine göre bir şekil vererek sıçradığı zaman teffekürün iki müfrit hududunu temsil etmektedir; sol ayak biraz zavallı gözüküyor fakat kendinden en emin ve bilgisi en hakiki olanı odur. Sağ ayak ise ne kadar doymaz bir hırsla sahip...» Halbuki Şarlo'nun kendisi böyle mitolojik temayüllerden kaçınır. Realist sinemanın bir şaheseri olan La Parisienne, Pelerin, Petit eserleri yeni art-tin harpten önceki çürük yolla hiçbir alakası bulunmadığını gösteriyordu ve bu filmler ne en sonucusu 1923'de stüdyodan çıkmıştı. Geniş bir realite anlayışı, sosyal tenkit fikri hayatın kalkıcı anlayışını karakterize eden bir felsefe ve hümanizmdir. Yukarıda saydıklarımızı takiben «Altına Hücum,

Canbazhane, Şehir Işıkları, Asri Zamanlar» gibi filimlerinde bu hususiyetler daha açık görülüyor. Diktatör, filimlerinin şaheseri, onun ne kadar olgun ve yüksek bir sanatkâr olduğunu delilidir. Şarlo'nun yeri demokrasi mücadelesinin en ön safındadır. Stalingrat savaşları sırasında Sovyetler Birliğine hitabede bulunan Şarlo «Demokrasinin en ileri ve en kuvvetli hattının sovyet sınırlarından geçtiğini» ilân ediyordu.

İddiaya göre bir New-York sineması 1916 senesinde programına Şarlo'nun iki filmini koymuştu. O zamanki hasılatları yapıldığı salonu 30 senedir kullanmaktadır. Sinema kapılarında uzun uzun insan dizilerini görmek için Şarlo'nun filimlerinden birisinin ilânını vermek kâfidir. Modası geçmiyen filimler sadece onun filimleridir. Bu hal onun bir sokak çocuğuna olduğu kadar bir köylüye, bir şehir memuruna hitabetmesini bilen dehasından ileri gelmektedir.

Şarlo'nun Festival Charles Chaplin ismindeki son bir eserinin bugün Amerika ve Avrupa'da çok büyük bir ilgi topladığını işitiyoruz. Bu eser Şarlo'nun 1917'de çevirdiği dört filmin devamıdır. Fakat işin en mühim tarafı Amerikan film prodüktörlerinin Şarlo'nun filimlerini sansüre etmeleridir. Meselâ Emigrant isimli filminin en güzel sahneleri makaslanmıştır. Gemi limana gelir, uzaktan hürriyet heykeli görünür, fakat tam o sırada bir sürü polis muhacirler üzerine atılarak onları, hayvanmış gibi döverler.. Bu sahne filminden olduğu gibi çıkarılmıştır. Kapitalistler Şarlo'yu telifci göstermek istiyorlar. Halbuki o bugünkü çirilmiş durumunu sırf telifci olmaması sayesinde bulmuştur.

Şarlo'nun ilk filiminden son filimlerine kadar geçirdiği tekâmülün mantıki seyri nedir; dünya sinemacılığında Şarlo'nun nasıl bir yeri vardır; eserinin esas tema ve davaları hangisidir? Bu suallere son zamanda Amerikada çıkan bir kitapla cevap verilmek istenmiştir. Biraz da bu kitaptan bahsedelim: Kitabın ismi Charles Spencer Chaplin'dir. (Sinema tarihi ve dünya sinemacılığı üzerine materyeller isimli serinin ikinci cildi). Eser üç kısımdan müteşekkildir. Birinci kısımda Şarlo hakkında dört makale vardır. İkinci kısım Şarlo'nun kendisi ve sanatı hakkındaki sözlerini ihtiva ediyor. Üçüncü kısımda Şarlo'nun filmografisi vardır.

Bu kitapta «küçük insanın portresi» isimli makalesinde M. Bleimann «Chaplin bu günkü sinema (Sonu 13 üncü sayfada)

Yunus mu yalan söylüyor, yoksa Oratoryo mu?

Yunus, yalnız mistik olsaydı, ölüm korkusundan, tanrı aşkından, niyaz, inkiyat ve tevekkülden, nihayet son nefesini vermeğe hazırlanışından ibaret olsaydı çoktan ölecek, Sayın Ahmet Adnan Saygun'dan kurtulmuş olacaktı.

GEÇEN sayımızda biz," bizim Yunusumuzu değil, devrinin Yunusunu, hakikatın Yunusunu, gerçek Yunus'u, Yunus'un sözleriyle anlattık. "Oratoryodaki şiirlerin hepsi Yunus Emre'nin dir., (Ahmet Adnan Saygun: Yunus Emre, Oratoryo, Ankara Millî Eğitim Basımevi, 1946, s. 12) diyen kitap, yalan söylemiyorsa şüphe yok ki yanlış söylüyor. Fakat biz, yazımızdaki şiirlerin hepsi Yunus Emre'nindir diyoruz yanılmıyorsak sözümüz doğrudur., Yunus'un yeni yazmalarına XIII üncü yüzyıldan XVIII inci yüzyıla kadar gelip geçen sofi şairlerin birçok şiirleri katışmıştır. Şöhreti yüzünden sonradan ağızdan ağıza gelen ve kimin olduğu bilinmiyen ilâhi ve nefeslerin çoğu da Yunus adına kaydedilmiştir.

Eski ve Yunus zamanına yakın yazmalarda bu karışıklıklar tabii pek azdır. Zaten Yunus'un dili ve edası, o kadar bellidir ki ondan başka şairlere ait olan şiirler, hemen anlaşılır. Bütün bunları ayrı ayrı makalelerimizde, sonra da "Yunus Emre - hayatı," adlı eserimizle (İkbal kitabevi, İstanbul, 1936) "Yunus Emre divanı,"nın önsözünde (Ahmet Halit kitabevi, İstanbul, 1943) etraflıca yazdık, ispat ettik. Fakat oratoryo bestecisi, bütün bu olaylardan habersiz kalmış, oratoryosunu on üç parça şiirle meydana getirmiş. Bu şiirleri, bizim yayınladığımız divandan önce yayınlanan ve altı asır içinde gelen birçok şairlerin, Yunus'a izafe edilmiş şiirlerini muhtevi bulunan bir divandan derlemiştir. Halbuki bu on üç parça şiirin sekiz tanesi Yunus'un değildir. Birinci bölümdeki ilk şiir parçasıyla

Abdülbâki GÖLPINARLI

(No 1 Grave) ikinci bölümdeki birinci şiir parçası (No. 6 Aria), ara bölümdeki şiir (No. 11 Resitativo), üçüncü bölümdeki şiirin ilk mısraı,

*Aşkın aldı benden beni,
bana seni gerek seni*

mısraıyla başlayan parça (No. 12 Vivo) ve oratoryo'nun son parçası (No. 13 Koral) Yunus'un dur. Bunlardan başka, oratoryoyu meydana getiren şiirlerin hiçbirisi, tekrar edelim ki Yunus'un değildir. Zaten dil ve eda bakımından da bu bozuk düzen şiirlerin Yunus'a ait olmadığı ehline malumdur. 9 numaralı parça, Bayramiye tarikatından Himmetiye kolunu kuran ve XVIII inci yüzyıl şeyhlerinden olan Himmet efendinin dir, divanında vardır ve bu asırdan önce yazılan Yunus divanlarının hiçbirinde yoktur, tekkeler kapanıncıya kadar hepsinde de Himmet'e ait olarak söylenirdi. 12 numaralı şiirin ilk mısraından sonraki dört mısra Aşık paşanın dir. Nuruosmani'deki mecmuada ve daha birçok eski yazmalarda Aşık paşa adına kayıtlıdır, hatta yine Aşık paşanın olarak yayımlanmıştır da. Öbür parçalar da Yunus Emre'den başka Yunus'ların, yahut büsbütün başka kişilerin dir.

Oratoryoda "Yaşum, işüm, teferrüç eyleyü, vardım, gerü, deyi, gibi bir hayli gariplikler de var. Ozamanın konuşma hususiyetlerini bugün, hem de yanlış olarak göstermiye ne lüzum vardı? Mutlaka asla riayet lâzımsa bunların doğrusu "Eyleyü, gerü, deyi" olarak yazılmalı, söylenmeli ve "benim, kanadım," yerine de "benüm, kanadum," denmeliydi (s 14).

Sekiz numaralı parçanın birinci, ikinci, dördüncü, beşinci ve altıncı mısralarında vezin düşüktür.

Müzik bakımından söz söylemek bize düşmez. Yalnız şu kadarlık söylemeden de geçemeyeceğiz: Kitabın II nci kısmında (s 20-26), eserde yerli nağmeler bulunduğu kaydedilmektedir. Bu nağmeler en fazla "No. 4 Aria," ile "No. 8 Ariazo," ve "No. 12 Vivo,"da kulağa çarpıyor. Ariada, bilmem yanılmıyormuyuz, hiç bir zaman mevlevihanelerin hiçbirinde çalınmamış olduğu halde yanlış olarak mevlevihane peşrevi denen peşrevden nağmeler duyduk, arizoda Pirsultan'ın "Güzel aşık cevrimizi çekemezsin demedim mi," mısraıyla başlayan nefesini dinledik. Bu nefesin bestesi, "Aman şimdi, halim yaman şimdi," diye başlayan uydurma bir halk havasına da giydirilmiştir. Vivotunun son üç dörtlüğü, bizim Yunus'un olmiyan, sonraki Yunus'lardan birine ait bulunan meşhur "Şol cennetin ırmaqları akar Allah deyü deyü," bestesine tatbik edilmiş. Eserin bir yerinde bir marş bestesi de duyar gibi olduk. Ağır ve günlük kokaan bir kilise havasının içinde birkaç yarı bildik sese raslamak, gurbette hemşeri görmiye benziyor.

* *

Eser, tamamiyle mistik bir hava taşıyamada. Bunu kitap da birçok yerinde açıkca söylüyor. Bu esere nazaran Yunus'un, "hayatı seven, ölümü düşünen ve hayatın ötesi hakkında hiçbir şey bilmediği ve bilemediği için ağlayan," ve "alın yazısını değiştirmek mümkün olmadığından ona boyun eğmekten başka yapacak birşey," bulamıyan âciz bir zavallıdır. (Birinci bölüm, s 12) derken derhal, hem de bu zihniyetde olduğu hal-

de tanrıya isyan eder. Bunun üzerine "bilinmeyen illerden gelen bir ses," Yunus Emre'yi dost ülkesine davet eder. "Fakat yol nerede? Tanrıya sığınmaktan başka yol yoktur." (İkinci bölüm, s 14) "Uçtun hey gönül uçtun, uçtun, uçtun, uçtun," lar da bu bölümde. Yunus "tanrının aşkına ermiş," fakat işin garibine bakın, "şevkten uzak." (Ara bölüm s. 16) nihayet Yunus "dosta vâsil olmuş ve son nefesini vermiye hazırlanmış." (s 17)

İşte oratoryo bestecisi, Yunus Emre'yi böyle anlıyor ve oratoryo, Yunus'u böyle anlatıyor. Bu anlayış ve anlatışın ne ehemmiyeti var demiyeceğiz, ne lüzumu var diyoruz. Bu kadar zavallı ve bu kadar aptalmıydı Yunus? Gerçekten ölümden korkan, kadere boyun eğen, dost eline çağrılan, yol bulamayıp tanrıya sığınan ve nihayet dostu vâsil olup son nefesini vermiye hazırlanan bir meczup devrişmiydi o? Eğer Yunus buysa, bundan ibaretse halk tarafından nasıl benimsenmiş, halkın şairi olmuş ve nasıl bugüne kadar gelmiş, hâlâ yaşıyor? Bu anlatılan Yunus'ta, bu "efendim hu, mevlâm hu," lu bestenin Yunusunda bugün için ne değer bulabiliriz? Yunus'un yalnız mistik cephesini almak, bugün için lüzumsuz değil, hattâ muzır. Fakat mistik cephesi bakımından da bu değil Yunus. Bu eserde o cephe de belirtilmiyor. Nasıl belirtilebilir ki besteyi ören sözler onun değil. Söz onun olmayınca ses onun olabilir mi? Dünün değerlerini, dünün hususiyetlerini gözeterek tahlil etmek gerek. Doğru, fakat bugün verilecek hüküm, zamanını aşamamış olan değerleri zamanına ve tarihe gömmekten ibaret olabilir. San'atkar ve san'at eseri ne kadar zamanından taşar, sınırları, mesafeleri aşarsa o kadar canlıdır ve o kadar ebedidir. Yunus, bu miskin mistisizmle mi bugüne kadar gelmiştir.

Bundan önceki yazımızda Yunus'u, Yunus'un diliyle, Yunus'un sözleriyle anlattık. Yunus kendini anlattı. O mu yalau söylüyor, oratoryo mu? Bu eser bu kadar uçurulmasaydı, bize Yunus'un duygularını taşıyor iddiasıyla sunulmasaydı, bilmiyenleri ve bu arada E. Zuckmayer'i yanmasaydı hiç aldırmyacaktık. Netekim Yunus yalnız mistik olsaydı, ölüm korkusundan, tanrı aşkından, bo-

Ana Cadde

Ellerimde muhabbet
Seni konuşuyorum.

Ağaç yeşil, mevsiminde.
Çöl sapsarı, kökünden.
Senin yeşil mevsimin de olmadı
Şen çölmüşün insanoğlu?

Sana çocuk doğurttular
Sırtı sıra, aç acına,
Umurlarında mı şairsin
Ölen çocuklarının kefen borçları?

Kahr yüklü avuçların biliyor
Bu toprağın derdini;
Sor, ihtiyar gemiciye
Rüzgârını anlatsın.
Sor, ihtiyar çiftçiye
Ekmeği neye mısır?

Marangoz dostlar bilir
Ömür nasıl rendelenir.
Kömüre sor, anlatsın
Bahtının rengini, amelesinin.

Böyle rahat uyuma
Alinteri var döşemesinde
Merhametine girdiğin bu yapıların
Ve avuç sıcaklığı
Ayrı ayrı her taşında
Taş taşıyan insanların.

Asırların dolaştığı şehirde
İstiklâl caddesidir ana cadde.

Cahit Saffet IRGAT.

yun eğme, niyaz ve tevekkülden ibaret olsaydı çoktan ölecek, sayın Ahmet Adnan Saygun'dan kurtulmuş olacaktı. Fakat Yunus, hiç de böyle değil. Onun yalnız mistik cephesini almak, onu, onun olmıyan "koyundan yavaş, söğene dilsiz, döğene elsiz," sözleriyle meczup ve mütevekkil bir derviş olarak fikir âlemine sunmak, onu öldürmeye kastetmektir. Onda insan ve insanlık var. Onda insan ruhunun binbir haleti var. Onda değirmeniyle, unuyla, deresiyle, dağlariyle, belleriyle, hasretiyle, acısıyla, zulmeden beyleriyle, zulüm gören halkıyla yurt var, anadolü var. Onda biz varız. Onun için yazıyoruz: Ve bilmiyenler

beyenebilirler, hattâ yabancı illerde ilgi uyandırabilir müzik bakımından güzelliği bulunabilir, fakat bu oratoryo bizim sesimiz değildir ve bu oratoryonun Yunus'u bizim Yunusumuz, gerçek Yunus değildir.

Veremle mücadele, bir hayır işi, bir sadaka meselesi değil, bir DEVLET DAVASIDIR

Verem, ara sıra zengin kapısını da çalarsa da, fakirin çalınacak bir kapısı bile yoktur. Durmadan çalışıp yıpranan, fakat en az kazananlar arasında âfet, yataktan yatağa, evden eve, nesilden nesile yayılıp büyük bir süratle genişler

İnsanlığın en eski derdi olan "verem", yüz yıllar boyunca medeniyetler ve devirler aşmış hiç azalıp eksilmeden, kötülüğünden bir zerre kaybetmeden halâ aynı şiddetle hüküm sürmektedir. Bütün kıtlık ve açlık yıllarını, küçük büyük harpleri takip eden senelerde daha ziyade gelişmiş bir halde halk yığınlarına saldırır.

Verem basilini ilk defa dünya ya tanıtan büyük insan R. Koch'dan beri pek çok gayretlere rağmen bu meselede henüz ileriye doğru büyük bir adım atılmış değildir. Verem mücadelesi tamamiyle sosyal hekimliğin gelişmesine bağlı olan sosyal bir davadır.

Halk yığınlarının sefilliğine bir son verilip her fert için asgari bir hayat seviyesi temin edildiği, hekimliğin ferdi sahadan sosyal sahaya doğru kayması sağlandığı ve dolayısıyla veremlilerin aranıp ayrılmasıyla sağlamların korunması ve hastaların da erken tedavileri yapılabildiği gün verem savaşında ilk müsbet adım atılmış olacaktır.

19 uncu asırda büyük endüstri inkilabını takip eden yıllardan beri halkın yaşama şekilleri de değişmiş, fabrikalar, üzinler keşif işçi yığınlarını bir araya toplamışlardır. Bu şekilde büyük merkezlerde ve şehirlerde esasen mevcut sefalet mahalleleri de beraberce genişlemiştir. Sanayi hareketinin ilerlemesiyle sosyal hayat şartları da ta başından beri ona muvazi olarak ileri doğru götürülemediğinden, büyük sanayi inkilabının feyizlerinden yalnız âzaminin üzerinde bir refaha kavuşan patronlar sınıfı istifade etmiş, asıl emeğin sahibi olan milyonlarca insan ise bilâkis sermayenin esiri olarak her gün biraz daha artan bir sefalete düşmüşlerdir. Sınıflar arasındaki

YAZAN:

Dr. Sabire DOSDOĞRU

bu iktisadi kutuplaşma veremin nesiller boyunca yerleşip kök salmasına sebep olmuştur.

Kollektif yaşama şartları icabı her sınıftan insan vereme yakalanabilir. Fakat her yakalanan verem hastalığına tutulmaz. Hastalık tahribatını hiçbir mukavemeti olmayan, tedbirsiz, çaresiz fakir halk kitleleri arasında yapar. Verem ara sıra zengin kapısını çalarsa da, fakirin çalınacak bir kapısı bile yoktur. Durmadan çalışarak yıpranan, fakat en az kazanan ve netice itibarıyla en sefil bir hayat sürmeye mahkûm bulunanlar arasında âfet, yataktan yatağa, odadan odaya, evden eve ve nesilden nesile yayılıp süratle genişler.

Bu sahada yapılan pek çok istatistik tetkikleri veremin iktisadi ve sosyal şartlara ne kadar sıkı bağlı olduğunu göstermiştir.

Bunlardan bir ikisini misal olarak zikrederim:

Hamburg'da 1901-1905 yıllarında halkın kazancı üzerine nisbet edilen veremden ölüm miktarı: (Cetveldeki hastalık nisbeti 100.000 nüfus üzerine hesaplanmıştır)

Senede mark	900 kazananlarda veremden ölüm	48,2
2000	"	44,7
3500	"	27,4
5000	"	25,4
daha fazla	"	12

Aynı bir şehirde zengin mahalleleri ile fakir mahallelerinin farkı da büyüktür. Viyanada yapılan bir istatistige göre zenginlerin oturdukları yerlerde 10.000 nüfusa isabet eden veremden ölüm 39,9; fakir mahallelerinde ise yine 10.000 nüfusa düşen verem ölümü 128,8 dir.

Verem hayat pahalılığı derecesinde mesken şartına da bağlı bir davadır. Esasen mesken meselesi de yine iktisadi vaziyete, içtimai sınıfa merbuttur. Zengin mahallelerinde bir kişiye bir kaç oda isabet ederken kalabalık fakir mahallelerinde bir odaya bir kaç kişi isabet eder. Yani ana, baba, çocuk hep bir odada hattâ bir çok yerlerde bir yatakta yatarlar

Desen: Käthe Kolwitz

bu vaziyet veremin kolayca yayılmasında rol oynayan en büyük âmildir. Bu vaziyeti iyice tebaruz ettirmek üzere Berlinde 1900-1905 seneleri arasında yapılmış olan bir istatistiği misâl olarak verelim :

Bu seneler arasında evlerinde veremden ölenlerin sayısı 5933 idi. Bnrların :

% 46,7	si	bütün	aile	1	odada
% 41,6	"	"	"	2	"
% 11,3	ü	"	"	3	"
% 6,4	"	"	"	4	ve daha fazla odada otarmakta idiler.

Verem basili memleket ve kıta farkı gözetmediği halde muhtelif memleketlerin aynı bir senede yapılmış olan verem ölüm istatistikleri bir birinde çok farklıdır. Meselâ :

1911 senesinde muhtelif memleketlerde 10.000 nüfus üzerine veremden ölüm :

İngiltere	10,7
İrlanda	17,3
Almanya	13,9
Fransa	18,3
Avusturya	34,5 tr.

Bu farkı dağuran sebep nedir? Bazı memleketlerin zirai (İrlanda gibi), bazılarının sınavi (İngiltere gibi) olması bir sebep kabul edilemez. En düşük rakam gösteren İngilterede verem 1882 de verem basilinın R. Koch tarafından keşfinden çok evvel azalmışa başlamıştır. Yani verem basilinın bilinmesiyle alınmışa başlayan tedbirler 1845 te başlayan azalmışa müessir olmuş değildir. Azalmanın asıl sebebi o sıralarda tatbiki geçirilen (Public Health act) sıhhi kanunlardır. Buna benzer ikinci kanun 1875 de neşredilmiştir. Buna göre Belediye ve idari makamlara şehirlerin sıhhileştirilmesi için bir çok haklar verilmiştir. Meselâ sıhhiye uygun olmıyan binaların yıktırılması ve yerlerine modern sıhhiyelerinin yapılması gibi...

İngilterede bu azalmayı temin eden sebeplerden birisi de çok feci bir durumda olan işçi stelelerinin islah edilmesidir. 1890 da çıkan yeni bir kanunla bu mesele bir dereceye kadar halledilmiştir. Bu arada gıda maddelerinin fiyatlarının indirilmesi ve kazancın artması ve buna bağlı olarak umumî kültür seviyesinin de beraber yükselmesi de önemli sebepler meyanındadır. İngilterede veremin azaldığı bu seneler sanayiın en ziyade ilerlediği senelerdir. Demek ki veremi ço-

Verem var, Verem!

Verem hiç bir vakit ferih fahur yaşayanların hastalığı, ince hastalık olmamıştır. Ümitsiz aşk, hasta üzüntü, yersiz uykusuzluk, romanlarla dökülen gözyaşları, küçük hanımefendileri yalnız deli ve sinirli yapabilmış; küçük beylerse yalnız üzmüşler ve eğlenmişlerdir. Verem, eski saraylarda, dükkân konaklarında, bugünkü apartımanlarda ancak çalınıp getirilen cariyele, dövülüp sevilen, babasız çacukları düşürtülüp çarık edilen halayıkları, yeryüzünü göremeyecek kadar yüksekte, tavan aralarında, gökyüzünü göremeyecek kadar alçakta, yer altında yaşayanları kucaklamıştır. Saraylarda, konaklarda, apartımanlarda bile sınıf farkını gözetken bir hastalıktır o. Şehirlerin kenar mahalleleri sığınağıdır onun. Yeraltında gün görmiyerek çalışan, günün doğuşunu beklemeden alaca karanlıkta işine koşan, kemiklerinin sızılarını isındığı bucağa uykuyla uyuşturmuş çalışan, gözleri yanan, nasırlı avucunu sıkamıyan, alınının terini silemiyen, gönlünün dileğini bulamıyan işçinin düşmanıdır verem. Mehtap seyretmiyenlere, günün doğuşunu görmiyenlere, batışını bilmiyenlere muşallattır o. Kömür ocaklarında titriyenlere, tütün işlenen yerlerde solanlara, denkler altında inliyenlere, ocak başlarında terliyenlere, karda yalın ayak gezenlere, ilâcsız kadınlara, kitapsız talebeye, yaşatıp ölenlere, yaşayıp sürünenlere düşmandır o. Tonozlarda yatanların, yangın yerlerinde yaşayanların, bankaların mermer merdivenlerinde geceliyenlerin, lokanta camekânlarını midelerini hazmederek seyredenlerin, titriyenlerin ve terliyenlerin hastalığıdır verem. Koşforlu salonlara girmez, manikürlü elleri öpmez, levanta kokusundan hoşlanmaz, otomobillere binmez verem.

Dev gibi bir vücut görürsünüz, dün kan kusmuştur. Dağ gibi bir delikanlıya raslarsınız, yarın alçıya girecektir. Gözleri parlıyan bir kıza konuşursunuz, ikinci nöbetini geçirmektedir. İçten gelen kesik öksürükler duyarsınız, ben varım demektedir verem. Sanatoryoma sıra verenleri sırası gelmeden alır. Doktora gidemiyenleri; sanatoryom nedir bilmiyenleri süründürerek öldürür. Ciğerlerimizi bitirir, kemiklerimizi kemirir, bizi beynimizden vurur, derimizi yer. Verem var verem! Bir şiir, bir hayal değildir, içimizde yaşamaktadır, bizim sefaletimizdir o.

ğaltan, endüstrinin işçi kitlelerini bir araya toklaması değil, bu toplanan insanlara lâzım gelen ihtimamın gösterilmemesidir. Sanayiinin inkişafıyla sosyal yardım işlerini de beraber (eksik de-recelerde de olsa) olarak inkişaf ettirebilmiş endüstri memleketlerinde verem, ziraat memleketlerine nazaran gerilemiştir.

Veremin çoğalmasına en ziyade sebep olan âmillerin başında hiç şüphesiz ki harpler gelir. Bir taraftan insanları, cephelede yıpratılan harp diğer taraftan ikdisadiyatı felce uğratarak açlık ve kıtlık neticesi halk tabakalarının bütün mukavemetini kemirir ve veremin birdenbire artmasına sebep olur. Geçen büyük harbi takip eden yılların her memlekete ait olan istatistikleri bu hakikati açıkça ortaya koymuştur. Bilfiil harbe iştirak etmiyen devletler de bu ikinci sebep yüzünden ve-

remin yayılmasından kurtulamamışlardır. Bilhassa 1939 harbinin bu sahadaki tesirleri pek korkunçtur. Avrupa memleketlerinde bilhassa Yunanistanda, Asyada, Çin ve Hindistanda toplanan rakamlar şimdiden pek müthiş bir dereceyi bulmuştur. Biz harpten bilfiil uzak kalmış olmakla beraber harbe giren devletler kadar harp sonu zararlarına uğramış bulunmaktayız. Elimizde tam ve bütün Türkiyeye şamil adetler olmaı aklı beraber harpten evvelki senelerle harp içindeki senelerin ölüm istatistiklerini ve dispanser faaliyetlerini tetkik edecek ol rsak bu hususta az çok bir fikir edinebiliriz. Resmî ölüm istatistiklerinde 1931 den 1925 e kadar olan beş sene ile harp yıllarını dahil bulunduğu (1938—1942) beş seneyi halk ve

(Sayfayı çeviriniz)

işçi kitlelerinin nisbeten daha ke-sif bulunduğu 7 vilâyetimizde mukayese edelim :

	1931 - 1935	1938 - 1942
<i>Istanbul</i>	8768	9411
<i>Aukara</i>	619	1168
<i>İzmir</i>	2098	2280
<i>Adana</i>	519	637
<i>Samsun</i>	426	541
<i>Eskişehir</i>	383	600
<i>Bursa</i>	1012	1227
<i>Yekân</i>	13852	15863

Harbin ilk senelerinde yani yukarıda eski senelere nazaran verem ölümünün nisbeten artmış olduğu 38-42 yıllarında hayat pahalılığı henüz bu derecelerde yükselmiş değildi. Asıl yüzde beşyüz nisbetindeki artış 1942 den itibaren başlamıştır. Binaenaleyh 42 den sonraki senelere ait istatistikler tamamlanır da neşredilirse daha kabarık yekûnlarla karşılaşacağımız bedihidir.

Sanayimizin belkemiğini teşkil eden Zonguldak kömür havzasında son yedi senelik tüberküloz vaziyeti şöyledir :

(Açık ve Kapalı)		
1038 de verem adedi		121
1939 da "	"	198
1940 " "	"	286
1941 de "	"	396
1942 " "	"	652
1943 " "	"	758
1944 " "	"	960

Resmi istatistik rakamları bir memleketteki hakiki verem miktarını (bilhassa bizde) göstermekten uzaktır. Zira ölüm sebepleri her zaman her yerde doğru olarak gösterilemez. Bilhassa köylerimizde bu köylünün kendi teşhisine kalmıştır. Ekseriyetle ne olduğu anlaşılmadan uzun veya kısa süren bir kastalıkla ölen bir şahıs hakkında ezberle bir sebep yazılır. Ancak hastane ve sanatoryom kayıtları ile organizasyonu mükemmel şehirlerde tutulan kayıtlara itimat edilebilir.

İstanbul'da Fatih kazasının ölüm ihbar kâğıtlarından çıkarılan bir malûmata göre 1934-35-36 senelerindeki verem vefiyatı çok şayanı dikkattir. 1935 sayımında bu kazanın nüfusu 172902 olarak tesbit edilmiştir. Üç yıl zarfında mecmu ölüm miktarı 12796 ve veremden ölüm 2063'dür. Bu iki adedin birbirine nisbeti 1/6 dır. Yani Fatih kazasında bu bu üç sene zarfında ölenlerden 6 kişiden biri veremden ölmüştür. Bu nisbet 1910 senesinde İngilterede Wal'de 1/11, Amerikada

1/12, Prusyada 1/12 olarak tesbit edilmiştir.

İstanbul'un muhtelif bölgele- rindeki verem dispanserlerinin kayıtları da 1941 - 1944 yılları arasında oldukça büyük farklar gösteriyorlarsada bu bir taraftan verem artmasına işaret olduğu kadar, halkın dispanserlere daha ziyade müracaata alışıp mevcut veremlilerin teşhisinin daha ziyade imkân dahiline girdiği neticesini de verebilir.

Verem mücadelesinin sosyal tababet bakımından bir kaç cehhesi vardır :

Fabrika, üzin, mektep gibi topluluklarda özel teşkilâtla sistemli daimi kontrol; işçi sigortalarının tatbiki; her işçinin yarınını düşünüyerek kendi sağlığını başkalarınınki ile beraber göz önünde tutmasının temini; şehir taksimatına göre muhtelif bölgelerde bölge dispanserlerinin tam teşkilât ve âzami randımanla faaliyete geçmesi; mesken meselesinin halli ve her aileye yeter derecede geniş, sıhhi ev temini en lüzumlu gıda maddelerinin herkesin alabileceği normal bir hadde indirilmesi; ilâ

Bu çok cephele mücadele meselesi bunlardan yalnız biri veya ikisinin halliyle hiç bir zaman temin edilemez. Hepsinin birbirine bağlı bir tarzda işlemesi lâzımdır. Bilhassa harbi takip eden bu yıllarda verem yer yüzünde o derece yaygın bir hal almıştır ki bundan gelecek nesiller hesabına büyük bir endişe duymak ve derhal en büyük fedakârlıklarla harekete geçmek zamanı çoktan gelmiş bulunmaktadır. Bilhassa, şehirlerde sun'î olarak yaratılmış olan mesken buhranının en kısa yoldan kaldırılması ve insanın gıdasından ve havasından haraç almaktan doymamış olan kara borsacıların en ağır cezalara çarptırılarak yersizlikten ve gıdasızlıktan harap olan halk yığınlarının ve dolayısıyla yarınki neslin kurtarılması gecikmemelidir.

Verem mücadelesinde sanatoryomların ehemmiyeti hemen yok gibidir. Buraya ancak paralı veya hatırlı yahutta aylarla sıra bekleyen mahdut adette veremli yatar. Bunlar ya tedavi veya yalnızca tecrit edilirler. Zira mevcut yatak adedi memleket nüfusuna nisbetle pek cüz'üdür. Binaenaleyh büyük masraf ve fedakârlıklar istiyen sanatoryomlardan ziyade mücadelede esaslı rolü olan tam teşkilâtli (vizitöz-

hemşireleri, röntgen cihazları, laboratuvarı, tedavi vasıtaları) bölge dispanserlerinin çoğaltılması yoluna gidilmelidir.

Verem mücadelesi bir hayır cemiyeti davası ve bayramlarda toplanan ianelerle üç beş zenginin gönlünden kopacak sadakaların halledebileceği bir mesele değil, memleketin yarını bakımından üzerinde ısrarla durulması gereken bir DEVLET DAVASI dır.

[*] İstatistikler istatistik yılığı ve E.K.I. Merkez hastahanesi röntgen muayene defterlerinden çıkarılmıştır.

K İ T A P L A R

(Başarısı 3 üncüde)

da bile istiklâl zihniyetini benimsemiştir. kaydından sonra İngiliz komünist partisinin 1920 de işçi partisinin ayrılan sol kanadından meydana geldiğini öğreniyoruz. Eserdeki en mühim bilgiler arasında, bugün işçi partisi iktidar- da olduğu halde, İngiltere yi muhafazakâr sınıf şebekelerinin nasıl idare ettiğini gösterenler vardır.

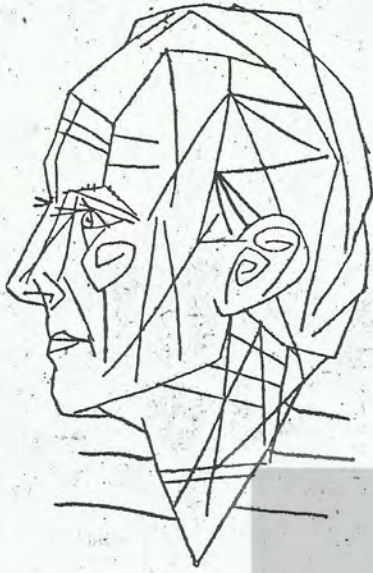
Amerika siyasi partilerinin gelişmesi üçüncü bölümüdedir. Burada Amerikada bugünkü ikili parti sisteminin iç yüzü, Demokrat ve Cumhuriyet partileri arasında réaksiyonerlik bakımından fark kalma- dığı ve bir sosyolojik zaruret olarak üçüncü partinin doğması gününün yaklaştığı belirtiliyor.

Çok partilere bölünmenin değil de müfrit sağcı partilerin vatan sevmeliğinin Fransaya ne kadar zarar verdiği Fransa bölümün- de bilhassa belirtilmiş, faşizm ve halk cephesi karşı karşıya lâyük oldukları ehemmiyetle ele alınmıştır.

Kitabın beşinci bölümü Alman siyasi partilerine ayrılmıştır. Nazilikten önceki demokrasi temayülünün macerası ve bugün toparlanan sağlam bir "Birleşik Sosyalist Parti,"nin azmi bu sahifeler içinde okunabilir. En sonuncu bölüm ek bölümüdür. Burada Avrupadaki diğer milletlerdeki partilerin durumlarının son şeklini buluyoruz. Kitap Faşizmin en yeni kimildanlarını bize bir ihtar olarak bildiriyor. Dünya havadis borsasına kâkim olan ajans ve gazetelerin iç yüzünü sırası geldikçe bildirmekle, Berkes okuyucuya daha faydalı olmuştur.

Arslan KAYNARDAĞ

Kendilerini bir daha görmedik- lerimin ölmezliği adına

Desen : Picasso

Ünlü Fransız şairi Paul Eluard'ın ETERNITE DE CEUX QUE JE N'AI PAS REVUS adlı şiirinden N. İlhan Berk tarafından tercüme edilmiştir.

İlkin dona kaldım
Zaman üstüne zaman
Ve sıkıntıya karşılık sabırsızlık
Nasıl peşi sıra gelirse
Geceğin ardından bir başka gece
Ve gün kül rengi bir hayale dönerse
Ve sonra kara bir hayale gulyabaniye
Öyle olduğu gibi bakmalı ona
Öyle hatıranın gözleriyle
Hemendem görülmez olur
Hemendem geçeden ibaret olur.

Gezer gibiyim şimdi
Kederinde alevden akşamların
Gizli gözyaşları ve gülüşleriyle
Hayatın silinip gittiği bir dünyada
Tanıdığım insanlar
Görünüp kayboluyorlar
Siz hayattan emin insanlar
Siz ümitle besli insanlar
Siz ey cesur kardeşlerim
Siz ey aşkla dolu kardeşlerim
Sizleri göremez oldum.

O saf ziyadar yüzler bulanık hatıralar
Sonra birdenbire bir darbe
Yanmış kâğıtlar misali çehrelerde
Külden ibaret hafızada
Soğuk külü nisyanın
Bununla beraber Desnos
bununla beraber peri
Cremieux Fondane Pierre Unik
Sylvain Itkine Jaen Jausion
Grou - Radenez Lucien Legres
Zamanın tahammül edilmemiş oluşu
Poltzer Decour Robert Blache
Serge Meyer Mathias Lübeck
Maurice Bourdet ve Jean Fraysse
Dominique Corticchiato
Ve Max Jacop ve Saint - Pol - Roux
Zaman hiç mevcut olmamak demektir.

Zaman herşey olmak demektir.
Kendine gelen hafızamda
Zamanın Desnos'dan başka Periden başka
Birşey olmadığını bildiğim hafızada
Zaman Cremieux olmaktan başka
Veya Decour veya Poltzer
Yahut Saint pol yahut Max Jacob
Grou - Radenez Lucien Legres
Sylvain Itkine Jean Jausion
Serge Meyer Mathias Lübeck
Blache Fondane Pierre Unik
Dominique Corticchiato
Maurice Bourdet yahut Jaen Fraysse olmaktan başka
Zaman hiç bir şey değildir
Cümlesi oldukları gibi mevcut
Cümlesi hayat demek.

Bu güreşli dekor içinde
Ve yenilenmiş denizler içinde
Kahramanlar kurbanlar
İşlerin ve hürriyetsizliklerin
Kederlerin ve kıtlıkların
Bu hercümerci içinde
Bir kardeşlik aynasında
Onların elleri ellerimi sıktılar
Sesleri sese şekil verdi
Ve ellerim yarın doğacak olan
İnsanların ellerini sıkacaklar
Ben ölmezleştiğime inandıkça
Onlar ölmez kalacaklar
Kan akar durmaz ölüm kırıp geçirir.

Bundan böyle biz çoğunluk değiliz
Sona geldik
Işık hava gece
Cümlesi içimize yerleşmiş
Siz ey cesur kardeşlerim
Ben mükemmel bir ömür boyunda
Nisyanı unuttum
Ertesi günler eskidir
Geçmiş serapa yeni
Ve biz müşterekiz
Yer yüzünde her şey müşterektir
Ve her şey bir kanad vuruşu ile
Çıplak tarlalara ve mahsüllere
Ve gökle toprağa
Karışan bir tek kuş misali
Herşey sade ve müşterektir.

Paul Eluard

Dram Sanatı

Dram, nerede halktan uzak kalmamışsa nerede dinin baskısından kurtulmuşsa, nerede sade bir zümrenin, hattâ bir sınıfın malı olmaktan çıkmışsa, işte ancak orada feyizli ve kudretli olmuştur

DRAM, bir milletin kalkınmasında çok kere halkı yetiştiren bir kürsü olarak rol oynamıştır. Çünkü dram, öbür san'atlar arasında böyle bir yetiştirme işine en uygun gelenidir. Dram, harekete ve karşılıklı konuşmaya dayanır. Hareketsiz ve muhaveresiz dram olmaz. En hareketsiz, uzun nutukları en fazla olan dramlarda bile gene bir dereceye kadar hareket ve konuşma vardır. Dramın temeli hareket ve muhavere olduğu için sahnede oynanırken seyircinin evvelce belirli bir kültür hazırlığı ile temsile gelmesini pek icabettirmez. Mele resim, musiki, şiir, mimari ve heykeltraşlık gibi san'atlarla kıyas edilince böyle bir kültür ve bilgi hazırlığını en az zaruri kılan bir sanattır denebilir. Daha kolaylıkla anlaşılır.

Dramın başka bir özelliği daha var: Öbür san'at eserlerini ferd tek başına seyrederek, dinler, yahut okur. Gerçi şimdi bazı memleketlerde, Rusyada, Amerikada bir romanın sekiz milyon nüshasının birden basılıp çıkarıldığını, sergilere binlerce milyonlarca insanın girip eserleri seyrettiğini biliyoruz. Bir temsili muhakkak bir grup insanın birden görmesi gerekiyor. (Radyofonik bir temsili insan tek başına odasında dinlerse de böyle, okunan bir kitabı dinler gibi bir radyo temsili dinlemekle sahnede bir piyesi görmek arasında bir fark yoktur demek kimin aklından geçor?) Böyle, büyük bir kütlenin bir konseri dinledikleri gibi dramı da hep birden —konserden daha kolay anlayarak— seyredebilmeleri drama, halkın kalkınıp yetişmesi bakımından belirli bir üstünlük verir.

Her hangi bir sanat eseri hususiyle bir dram, yaşayabilmek için, hangi topluluk içinde doğmuşsa o topluluğun büyük ço-

Prof. SAFFET

ğunluğuna hitabedebilmelidir. Hitabedebilmek için de o topluluğun büyük bir kısmının ortaklaşa duydukları meyilleri, yaşayışını, dertlerini, zevklerini aksettirebilmeli, topluluk, eseri kendine yakın, hatta kendinden bir parça sayabilmelidir. Yoksa sahneye konan eser tutunamaz.

Dramın Avrupada nasıl doğup geliştiğini incelerken bir olay dikkati çekiyor: Dram nerede — sosyal şartlar icabı — halktan uzak kalmamışsa, sade bir sınıfı değil, bütün topluluğu göz önünde tutmuşsa orada feyizli ve uzun zaman yaşayabilen eserler ortaya çıkmış; nerede zevkleri fazla hususilemiş, dar bir gurubun patronluğu altına girmişse, yani sanatkar eserini sade bu dar gurubun zevkine okşamak için ortaya koymuşsa orada kısa ömürlü, kısır eserler meydana gelmiştir. Mîsal olarak esas temaları bakımından eski Grek tragedya- larını ele alalım: Bir Antigone'yi, bir Zircire vurulmuş Prometheus'u, bir Hippolytus'u, Kurbağalar'ı Atinanın zengini de, fakiri de, kölesi de, efendisi de aynı amfiteatrdan seyrederek, heybet ve merhamet duyar ve gülerdi. Sonra Rönesans İtalyasıyla İspanyasında canlılık gösteren dram hareketlerini ve bilhassa İngilterede Elizabeth devri dramını hatırlıyalım. Onaltıncı Yüzyıl Rönesans Londrasında bir hususi, bir de umumî (public) halk tiyatroları vardı. En fazla ve en çeşitli temsiller verilen tiyatrolar bu halk tiyatrolarıydı. Buraların üstü açıktı. Duhuliyesi, avluda ayakta durup seyretebilen razi olanlar için gayet azdı. Galeri ve balkonlarda Kırılıçenin, Beyzadelerin locaları vardı. Sahnenin üzerinde bile, yakaşının

danteli dik, kolu bol, yeni moda sakosunu, biçimli bacaklarını gösterme dikkati aktörden çok kendi üstüne çekmeğe azmetmiş şık beylerin, yüksek bir duhuliyeye mukabili oturup caka sattıkları arkasız iskemleler vardı. Böylece Elizabeth devrinde Kırılıçeden tutun da işçi, çırak, hamala kadar kadınlı, erkekli kalabalık bir sürü dinleyicinin sanat zevkini tatmin eden Shakespeare dramları ortaya çıkıyor. Bu dramların büyüklüğünde Shakespeare'in kendi dehası kadar seyircilerinin böyle cemiyeti, halkı iyi temsil eden bir kütle oluşu, sanatkarın kendisini bu kütleden uzak tutmayışı da âmil olmuştur. Fransız kılâsik dramları arasında neden Rasinle Korney'in tragedya- larından ziyade Molyerin komedya- ları dünyanın her yanında rağbet görüyor? Sualine cevap verirken, onun da şahsî dehası kadar hatta daha ziyade Taşrada halkın arasında geçen çiraklık ve insanlığı tanıma devrini göz önünde tutmak lâzımdır

Dramın Avrupada gelişmesini incelerken gözümüze çarpan bir başka nokta da şu oldu: Dram nerede dinin baskısından kurtulursa, nerede sade bir zümrenin, hatta sade bir sınıfın malı olmaktan çıkarsa, o sınıfın maddî mânevi kontrolundan uzak kalırca orada kuvvetleniyor. Mîsal olarak gene İngiliz dramını düşünelim. Ortaçağda bu dram, kilise içinde temsil edilirken kilise baskısı devam ettikçe dirilemiyor. Fakat daha kilisenin kapısından çıkıp mezarlıkta oynanmağa başlar başlamaz kilisenin yaşağın- dan kendini kurtardıktan sonra kuvvetlenmeğe yüz tutuyor. Çünkü artık halkın eline geçiyor, orada kök salmağa, oradan hayat suyunu toplamağa başlıyor. Az sonra loncaların malı olunca daha da serpiliyor; fakat bu sefer loncaların kayıt ve yaşağı artınca kalınlaşıyor. On altıncı yüz yılın sonlarına doğru loncalardan kurtulup, tiyatro kumpanyaların eline geçen ve halkın arasına katılan dram iyice gürbüzleşiyor. Fakat bakıyoruz 17 ve 18 inci yüzyıllarda gene canlılığını kaybetmiş. Çünkü onyedinci yüzyılın başından sonra dramı ilkin saray kuruyor; saray zevkine göre oyunlar yazılıyor, teyzadeleri de Kırılı da iktisaden avucunun içi-

ne alacak kadar kuvvetlenmiş olan orta sınıfın düşmanlığını üstüne çekiyor. 1642 de Londrada tiyatrolar kapanıyor. Gerçi 1660 da tekrar açılıyorsa da dram gene sarayla beyzadelerin patronluğu altında kalıyor; veya ancak pek fazla sermaye bulup kullanmakla tutunabiliyor. Artık temsiller, dekor, sahne mimarisi, kostüm, külfetli, masraflı bir hal almıştır. Dram müellifleri bu devirde sözünü geçiren zenginler sınıfının karışık zevklerine ayak uydurarak eserler yazmışlar, halkı unutmuşlar, basma kalıp bir takım kahramanlık dramları ortaya koymuşlar, ya Shakespeare ya Fransızlar ya da İspanyollar gibi komediya ve tragedyalar yazmağa özenmişlerdir. On sekizinci yüzyılda ferdiyetçilik en istikrarlı halini bulur. Bu yüzden roman gelişir. Özü bakımından ferdiyetçiliğe uymayan dram kısır kalmakta devam eder, ondokuzuncu yüzyılda ise orta sınıfın servet ve refahı daha da artarsa da işçi halkı da ihmal edemez olur. Nihayet ondokuzuncu yüzyılın sonunda halk hareketleri epeyi kuvvetlenir. Halk unsuru drama yeniden tesire başlar; dram ticaretçilerin çok yerde patronluğundan kurtulur, serbestler, Avrupanın hemen her memleketinde yeni bir uyanış hareketiyle birlikte bilhassa şimal memleketlerinde, bu arada İngiltere ve bilhassa İrlanda da bir dram hareketini, G. B. Shaw ve J. M. Synge'le karşılarız.

ZAFER ÂBİDESİ

Yıllarca beklenen
şâheser

YAZAN: ERICH
MARIA
REMARQUE

ÇEVİREN: ZERİA KARADENİZ

BÜTÜN
KİTABEVİ

Fiyatı 300 kuruştur

Genç yaşta aramızdan ayrılan Profesör Saffet Drama ve cemiyetle ilgisine dair bu yazısını geçen yıl yayınlamak üzere bir arkadaşımıza göndermişti. Yazının fikir şahsiyetini gösteren bu güzel yazıyı sayfalarına geçirmek fırsatını kazanan YİĞİN, bu acı ölüm karşısında da büyük bir tessür duymaktadır. Bu kayıp dolayısıyla sayın profesörün şimdiye kadar yayınlamış olduğu kitap ve makalelerin bir listesini veriyoruz.

Kitaplar : *Shakespeare kimdir* (1938), *Shakespeare trajedisi* (1939), *İrlanda tiyatrosunu kuranlar ve dramlarından nünuneler* (1943),

Tercümele : Francis Bacon'dan *Denemeler* (Önsöz ve notlarla), C. H. Herford'dan *İngiliz Edebiyatı* (Kitabın 1900 den sonra olan kısmı telifdir); J. Galsworthy'den *Sadakat Bağları*; J. M. Barrie'den *Mary Rose*; J. M. Synge'den *Babayiğit*.

Muhtelif dergilerde çıkan makaleleri

Ülkü'de: *Rudyard Kipling'in hayatı ve eserlerine dair* (1937).

Kalem'de: *Kral Lir (King Lear-Shakespeare) hakkında* (1937), *Macbeth'e dair* (1937).

Yücel'de: *Vatan veya Silistire'nin bir dram eseri olarak tenkidi* (1940), *J. M. Mackail'in Humanisma mevzuu etrafında yazdığı bazı makalelerin tercümeleleri* (1940).

Yurt ve Dünya'da: *Hamlet Deli miydi?* (1941), *Shakespeare Komedyası ve Falstaff* (1941), *Charles Dickens, Şahsiyeti ve romanı* (1941), *Halide Edib'in Edebiyat tarihinin tenkidi* (1942).

Tercüme'de: *"Sarı Esirler, tercümesinin tenkidi* (1940), *"Kitabı mukaddes'in İngilizce tercümelelerine dair* (1941) *tercümesinin tenkidi* (I. Şahinbaş'la beraber) (1942), *Shakespeare'in Pericles'inden tercüme* (1941), *Shakespeare'in "Antony and Cleopatra'sından tercüme* (1943).

Şarlo - Demokrasi

(Başarfa 5 incide)

âleminin süphesiz en müraccah ve en halkçı artistidir," diyor ve "zamanımız edebiyatındaki en esaslı meselelerle beraber zamanımızın en ciddi fikirlerini onun filimleri aksettirmektedir," diye ilâve ediyor O. Henry, Sinclair-Levis, Hemingway, Dos-Passos, Werfel, Fallade, Natan Ashe, Sherwood Anderson, gibi muharrirlerin eserlerindeki küçük insanın mukadderatının tekâmülü diyor, Bleimann, daha muşahhas olarak Şarlo'nun filimlerinde görülüyor. Artist, bu filimlere insan hayatının yükseltilmesini ve saadetin teminini tema olarak koymaktadır. Bu sanat diğer sanatlardan daha keskin daha orijinal daha plastik ve belki de emsalsizdir.

Sahne vazı G. Kozinstev, in makalesinin adı Şarlo'nun halkçı sanatıdır. Muharrir burda ezcümlü, Şarlo'nun bambu bastonu, içtimai müsavatsızlığa, insanın insan tarafından istismarına faşist diktatürasına karşı kaldırılmış şiddetli bir itham işaretidir. O, insanları güldürürken fena şeyleri kıyasıya yıkmasını bilmıştır, mimik sanatını halka götürmeye muvafak olmuştur, hükmünü veriyor.

S. Yukeviç tarafından yazılan üçüncü makalenin serlevhası "Sir John Falstaff ve Mister Charlie Chaplin'dir. (Shakespeare'nin yarattığı komik bir tip. Muharrir burda, "Elizabeth devrindeki komikle muasır sinemanın komiği tarihin en hakiki fikirlerini temsile muktedir trajikomik şahıslar olmasını bilmişlerdir. Her iki tip de hümanisttir, insanın mukadderatının önümüze serilişidir," diyor.

Son makaleyi S. Eisenstein yazarak mevzuunu Şarlo'nun en popüler filimlerinden Charlie the Kid'e tahsis etmiştir. Eisenstein burda Şarlo'nun hadiselerin realitesini kavramaktaki harukulâdeliğine işaret ederek "Anide, çocuklardaki gibi bir kahkaha nöbeti içinde," diyor.

Eserin büyük sanatkâr hakkında söyledikleri hiç bir zaman iltifat değildir. Yirminci asrın bu antifaşist sanatkârı her bakımdan örnek tutulacak değerdedir. Vazifesini yapmış sayılabilirse de insanlık ondan daha bir çok eserler bekliyor. İnsanlığı kurtaracaklar arasında Şarlo da vardır.

Arslan KAYNARDAĞ

BİZİM SOKAK

Cevdet Kudret SOLOK

Bizim sokak İstanbulun tâ öbür ucundadır. Bu, içinde yirmi kadar ev bulunan bir çıkmaz sokaktır. Önce on iki ev boyunca düz gider, sonra sağa kıvrılır, orada bir bahçe divarı ile tıkanıp kalır. Ağzı, Cerrahpaşa hastahanesinin yanında Davutpaşa iskelesine doğru inen dik yola açılmaktadır. Belediyenin bütün medeni vasıtaları onun önünden veya etrafından geçer, fakat içine girmez.

Cerrahpaşadan topladıkları çöpleri denize dökmek üzere arabalarını yokuşa aşağı sürer, bizim sokağın ağzına geldikleri zaman ona şöyle bir bakarlar, Fakat uğramayı akıllarına bile getirmezler. Halk, gündüzleri dolan çöp tenekelerini, geceleri götürüp sokağın karşısındaki boş arsaya döker. zamanla bozulan süprüntülerin çıkardığı müthiş bir koku, arsanın üstünde göğe doğru yükselir, hele yazın sıcak günlerinde bu, o kadar kesifleşirki adeta gözle görülür bir hal alır. Rüzgârlı günlerde bu müthiş koku sağa sola dalgalanır ve lodos rüzgârı estiği zaman ağır ağır bizim sokağın içinde dolmağa, iki sıralı evlerin arasında bir nehir gibi akmağa başlar. Öyle günlerde pencereleri sım sıkı kapamak, hiç bir yerden hava almayan odaların boğucu sıcakına göğüs germek lâzımdır.

Elektrik de bizim sokağın içine uğramaz. Bir az altımızdaki mahalle caminden ve bir az yukarıımızdaki bakkal Bodos'un dükkânından başka o civardaki yapıların hiç birinde elektrik yoktur. Sözün kısası, "elektrik," denen nesne, bir allahın evinde bir de bakkal Bodos ağasının dükkânında vardır. Evlerde ise petrol lâmbası yakılır.

İçme suyuna gelince: O, evvelâ bizim sokağın beşyüz metre uzanmışta bulunur. Akşamları işten yorgun argın dönen erkekler

hava karardıktan sonra su kovalarını alırlar Cerrahpaşaya çıkan yolun en dik yerindeki yokuşa çöşmeye kadar birkaç defa gidip gelirler, evlerindeki su küplerini doldururlar. İşte ondan sonra günlük işlerini bitirmiş ve ancak saat on buçuğa doğru dinlenmek üzere yataklarına girmiş olabilirler.

Nesiller değişir, fakat bizim sokağın çocukları hiç değişmez. gerçi, Nuriden Sonra İhsan, İhsandan sonra Celâl, Celâlden sonra Saim gelir, fakat oyunlar, sesler, hareketler, ruh halleri hep aynıdır. Nesiller büyür, iş gücü sahibi olur, bunlar içinden yalnız çokça para kazanmağa başlayanlar bizim sokaktan ayrılırlar. Geri kalanlar, yani en çok yirmi lira aslı maaş alan pek küçük memurla aylık kazancı aşağı yukarı o kadarı tutabilen küçük esnaf eski evlerinde kalırlar. Çıkanların yerine başkaları ve bizim sokakta hayat hep aynı seviyede, hep aynı yoksulluk, ehemmiyetsizlik içinde akar gider. Benim gibi, delikanlılık çağın da şiir yazmağa başlayan ve yirmi beş lira aslı maaşa geçer geçmez kendini bir şey oldum sananlarsa ilk fırsatta oradan ayrılırlar arasındadır. Fakat aradan seneler geçtikten sonra, işte böyle, koptuğu ağacın hasre-

tini çeken bir meyve gibi, ne tekrar eski ağaca dönmeğe, ne de başka bir ağaca bağlanmağa imkân bulamıyarak ruhlarının saflığı bozulmuş, imanları sarsılmış bir halde, ayrılmış oldukları sokağın rüyasını görmeğe başlarlar. Halbuki sokak, onları çoktan unutmuştur.

**

Orada insanların evleri ayrı ise de, her hangi bir olay karşısında hisleri, düşünceleri hep birdir. Belki de yaşadıkları hayat şartlarının benzerliği, aynı ailenin ferdleri gibi, onları birbirlerine bu kadar yakınlaştırmıştır. "efkârı umumiyeye," ve "maşerî vicdan," denen şeyler, bizim sokakda elde tutulacak kadar canlıdır. Türkçeye zan ederim Ziya Gökalp tarafından sokulan bu tâbirler sanki bizim sokak için uydurulmuştur.

Hayat orada saatle değil, güneşle ayarlanmıştır. Yaz ve kış saat kaç gösterirse gösterebilir, güneş battıktan sonra çocuklar eve girer, kadınlar kafes arkasında kocalarını bekler, erkekler ellerinde birer çıkınla evlerine döner, çöplerin dökülmesi, çeşmeden suların taşınması işi de bittikten sonra kapılar kilitlenir ve gittikçe koyulaşan bir karanlık, evlerin arasındaki boşluğu doldurur, bütün sokağı bölüntüsüz bir darlık haline getirir ve sessizlik, bu varlığın üstünü bir kılıf gibi örter.

Bir gece, hiç beklenmeyen bir saatte, belki on ikide, belki birde, dışardan bir takım sesler gelmeğe başladı; az sonra da bir kadın çığlığı sokağı boydan boya kapladı, karanlığın içinde söndü. pencereye koştum: dipte, sokağın yanına doğru büküldüğü noktada halk toplanıyor, fenerle üç beş insan gölgesi telâşla sağa sola gidip geliyordu. bütün evlerin pencereleri açılmış, dışarıya vuran lamba ışıklarıyla karanlık, yer yer parçalanmıştı. Hemen giyindim ve çıktım. Ben bir cinayet oldu sanmıştım, neğher dört ev aşırı komşumuz kamarot Salih efendinin karısı doğuruyormuş. Salih efendi iki gün evvel gemisiyle Karadeniz yolculuğuna çıkmıştı; kadın evde, ihtiyar kaynanasıyla yalnız kalmıştı; bereket versin, böyle bir gecede komşu kadınlar onu yalnız bırakma-

niş, hizmetine koşmuşlardı. Erkekler de az ileride sokağın kıvrım noktasında, neticeyi merakla bekliyorlardı. Halktaki bu telâş ve merakın sebebini öğrenmekte gecikmedim: Çocuk ters gelmiş, ebe, işin içinden çıkmamış, doktor istemiş; mahalleden iki kişi doktora koşmuş amma aradan yarım saatten fazla bir zaman geçtiği halde halâ dönmemişler. Tam bu sırada, uzaktan, dört nal-la gelen beygirlerin ayak sesleri ve onlarla bir yürüyen bir araba sesi duyuldu. Herkes, gecenin sessizliği içinde koşan atların ve kaldırımlarda hızla dönen tekerleklerin çıkardığı kurtarıcı gürültüye kulak vermiş, çok ağır bir hastanın sırtını dinleyen bir doktor gibi, dikkatle geceyi dinliyordu. Yanılmak ihtimaline karşı bütün kulakların yalvararak dinlediği ses nihayet yokuşa saptı, az sonra da araba sokağın ağzında durdu. Tez canlı olanlar, arabamın yokuşa saptığını duyunca, daha fazla beklemeye tahammül edememiş, hep birden sokağın başına seyirtmişlerdi. Arabadan inen çantalı adama, hiç yoktan insan yaratan ve felâkete uğramışların yardımına koşan allaha bakar gibi bakıyorlardı; hayat ta, ölüm de, onun elindeydi. Etrafını sardılar eve kadar hep beraber yürüdüler. Kapı açıldı. Doktor içeriye girdi, taşlıkta kendisini karşılayan kadınlara:

— Hasta nerede? diye sordu. Cevap verdiler:

— Yukarda!

Doktor etrafına bakındı, yine sordu:

— Ev sahibi hanginiz?

Kamarot Salihin anasını gösterdiler:

— İşte bu!

Erkekler dışarda kalmışlardı, fakat bir lâmba ışığıle aydınlanan taşlığı görebiliyorlar, sesleri duyuyorlardı.

Doktor ihtiyar kadına döndü:

— Hanım dedi, ben her şeyi önceden konuşmasını severim: benim vizitem elli liradır biliyorsunuz?

Son dakikada bir olup bitti yapmış olmak için, bunu kendisini almak için gelenlere önceden söylememişti.

İhtiyar kadın yutkundu, bir müddet hiç bir şey diyemedi, sesi sanki ta derinlere kaçmıştı; neden sonra, ancak bir cümle söyleyebildi:

— Elli liramı?

Ağızdan başka söz çıkmadı gitti, merdiven basamağına oturdu, başını avuçlarının arasına aldı, taşlığın ortasında, elinde çanta ile ayakta duran bu elli liralık adamı seyretmeye başladı. Hayretle açılan dişsiz ağzı, gaz lâmbasının hafif ışığı altında müthiş derin ve karanlık görünüyordu.

Doktor ilâve etti:

— Sonradan anlaşmazlık olacağına önceden konuşmak iyidir.

Kadınlardan biri: Doktor dedi, bizim o kadar paramız yok; hiç bir zamanda olmadı. Size ancak yirmi lira verebileceğiz!

Doktor cevap verdi:

— Yapamam efendim, başkaları belki yapar, fakat ben meşhur doktorum. vizitümü düşürmem. Yapamam!

O zamana kadar merdivenin ortasında, yüzü karanlıkta duran bir kadın kendini tutamadı, birdenbire bağırды:

— Doktor bey, doktor bey! Burası bir kamarot evidir, kaptan evi değil! Lütfen ona göre bir fiyat isteyin!

Doktor soğuk ve kesin cevap verdi:

— Tarifemizde kamarotlara tenzilât yoktur efendim.

Sonra döndü, kapıdan çıktı.

Bütün bu konuşma sırasında erkekler evin önüne birikmiş, iki üçü kapının iki yanına dayanan bir yarım halka şeklinde omuz omuza sıkışmış, yolu tıkamışlardı. Az evvel iki dakika hareketsiz duramayan bu insanlar kaskatı kesilmişler dişler kilitli kollar aşağıya doğru alabildiğine gergin, gözler dehşetle açılmış, içeriye merdiven başındaki sahneye bakıyorlardı. Orada konuşulan her söz, onları bir az daha katılaştırıyor, hareketsiz hale getiriyordu. Doktor gitmek için iki adım attı, geçecek bir yer bulamadı; karşısına rastlayanlardan birisine müsaade edermisiniz? dedi.

Adam hiç kılmıdamadı; doktor başka birisine gitti, fakat o da kılmıdamıyor, sadece bakıyordu. Doktor yol açmak için karşısındaki insan çitiğini itmek istedi, eli adamlardan birinin tenine değdi, o zaman şiddetle geriye çekildi; ayazda kalmış bir mermere dokunmuş gibi eli üşümüştü. Baktı: karşısında sanki bir takım taştan heykeller vardı ve hepsinin yüzü bembeyazdı. Hiç bir şey söylemeden döndü, tekrar kapı-

dan içeri girdi, gıcırdayan tahta merdivenlerden çıkmaya başladı o zaman kapının önündeki heykellerden biri seslendi:

— Doktor!

Doktor merdivenin beşinci basamağı üzerinde döndü bekledi; heykel devam etti:

— "Kaza," denen şey'i kabul etmiyoruz!

Doktor tekrar döndü, geri kalan basamakları çıktı, gözden kayboldu. Damarlarındaki buzlar yavaş yavaş çözülmeğe, kapının önündeki insanlar yeniden kılmıdamıya yaşamaya başladılar. Sırtını evin kaplamasına dayıyan bir adam dedi ki:

— İçerde haydi haydi bir saat çalışacak sonra yirmi lira alacak...

Sözü başka birisi tamamladı:

— Bunu da beğenmiyecek.

— Halbuki bizim bir saatimiz yirmi kuruşa geliyor.

Konuşma bu şekilde uzayıp giderken üst kattan son defa çok acı bir çığlık ve arkasından bir çocuk sesi duyuldu. Kapının önündekiler birdenbire susmuş, doktorun alın yazısının ne olabileceğini düşünmiye başlamışlardı. Aradan on beş dakika geçmiş geçmemişti ki ebe, merdivenin ortasına kadar koşma koşma inmiş, aşağıda, taşlıkta bekliyen komşu kadınlara: "Müjdel! Müjdel! Kurtuldu!" diye seslenmişti. Az sonrada aynı merdivenden doktor indi, fakat onun yüzü, ebe hanımın yüzü gibi neşeli görünmüyordu.

Kapının önü yine kalabalıkta da bu sefer yol kapalı değildi. Mahalleden iki kişi, doktoru sokağın başına, arabaya kadar uğurladı. Bunlardan biri, yolda özür dileyen hayif bir sesle, doktor, dedi, bir ata sözü vardır: kimi-nin parası kiminin duası.

Sustular. Arabaya varıncaya kadar üç erkeğin yalnız ayak sesleri duyuldu.

ROMAIN ROLLAND

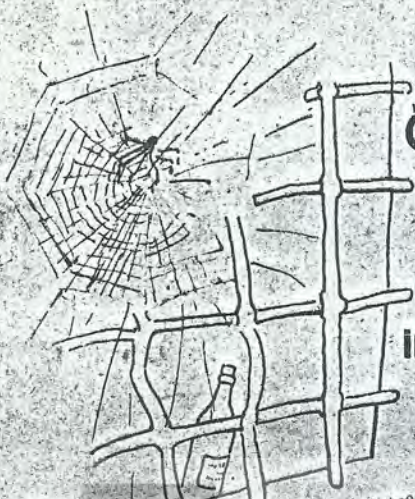
William Shakespeare

Çevirenleri:

Ercüment Kenber-Ziya Oykut

Büyük dâhinin hayatı ve sanatı büyük çapta bir sanatkar tarafından anlatılmaktadır

Arpad Yayınevi - 50 kuruş

Ölüme Dair

İbrahim SABRİ

Buyurun oturun dostlar,
hoş gelip safalar getirdiniz.
Biliyorum, ben ayurken,
hücreme pencereden girdiniz.
Ne ince boyun ilâç şişesini,
ne kırmızı kutuyu devirdiniz.
Yüzünüzde yıldızların aydınlığı,
baş ucumda durup el ele verdiniz,
hoş gelip safalar getirdiniz.

Ne tuhaf şey,
ben sizi ölmüş zannediyordum.
Ve inanmadığım için
ne ahret gününe, ne Allaha,
dostlara bir tutam tütün olsun
ikram edemedim diyordum bir daha.

Ne tuhaf şey,
ben sizi ölmüş zannediyordum.
Hücreme pencereden girdiniz,
buyurun, oturun dostlar,
hoş gelip safalar getirdiniz.

Neden öyle yüzüme bir acayip bakılıyor,
Osman oğlu Haşim?

Ne tuhaf şey,
hani siz ölmüştünüz kardeşim,
İstanbul limanında,
kömür yüklerken bir ecnebi şilebine
kömür küfesiyle beraber
düşmüştünüz, ambarın dibine.

Şilebin vinci çıkarmıştı nâşınızı
ve paydostan önce yıkamıştı
kıpırmızı kanınızı,
simsiyah başınızı.

Kim bilir nasıl zamandır canınız?
Ayakta durmayın oturun;
ben sizi ölmüş zannediyordum.
Hücreme pencereden girdiniz,
yüzünüzde yıldızların aydınlığı,
hoş gelip safalar getirdiniz.

Kayalarköylü Yakup,
iki gözüm, merhaba!
Siz de ölmediniz miydi?
Çocuklara sıtmanızı ve açlığı bırakıp,
çok sıcak bir yaz günü

yapraksız kabristana gömülmedi miydiniz?
Demek ölmemişsiniz.

Ya siz,
muharrir Ahmet Cemil!
Gözümle gördüm
toprağa tabutunuzun indiğini.

Hen galiba
tabut biraz kısaydı boyunuzdan.
Onu bırakın Ahmet Cemil!
Vazgeçmemişsiniz eski huyunuzdan;
O ilâç şişesidir, rakı şişesi değil.
Günde elli kurusu tutabilmek için
yapayalnız dünyayı untabilmek için
ne kadar da çok içerdiniz.
Ben sizi ölmüş zannediyordum,
baş ucumda durup el ele verdiniz.
Buyurun, oturun dostlar,
hoş gelip safalar getirdiniz.

Bir Acem şairi,
ölüm âdildir, diyor,
aynı haşmetle vurur şahı, fakiri,
Haşim.

Neden şaşıyorsunuz?
Hiç doğmadınız mı ya kardeşim,
her şeyi bir çalın bir gemi ambarında
bir kömür küfesiyle öldüğünü?

Bir eski Acem şairi,
ölüm âdildir, diyor.

Yakup,
ne güzel güldünüz iki gözüm!
Yaşarken bir kere olsun
böyle gülmemişsinizdir;
Fakat belkiyin bitsin sözüm.

Bir eski Acem şairi,
ölüm âdi...
Siz mi bırakın Ahmet Cemil,
boşuna hiddet ediyorsunuz
Biliyorum, ölümün âdil olması için
hayatın âdil olması lâzım, diyorsunuz.

Bir eski Acem şairi...
Dostlar, beni bırakıp,
dostlar böyle hissimla
nereye gidiyorsunuz?

yakubun zevce
19.10.94